

LINGUA GAYA

A Lingua Gaya nyelv nyelvtana

2002, Gajárszki László

HANGTAN

KIEJTÉS ÉS ÍRÁS

A *Lingua Gaya* betűsor a következő betűkből áll:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z

A fenti betűsor keretén belül az egyes hangok jelölésére a következő írásjelek fordulnak elő:

ai, au, ch, ei, eu, gh, gu, qu, sh

A **b, d, f, i, l, m, n, o, p, r, t, u, v, x, z** írásjelek hangértékei megfelelnek a magyar hangértékeknek. A többi írásjel kiejtése a következő:

- Az **a** olyan, mint a röviden ejtett magyar *á*.
- Az **ai** kettőshangzó olyan, mint az **a** és egy rövid, *j*-szerű *i*. A két írásjelet egy szótagban ejtjük, szótagolásnál nem választjuk el egymástól.
- Az **au** kettőshangzó olyan, mint az **a** és egy rövid, *v*-szerű *u*. A két írásjelet egy szótagban ejtjük, szótagolásnál nem választjuk el egymástól.
- A **c** hangértéke magas magánhangzó (**e, i**) előtt megfelel a magyar *sz* hangnak. Más esetben ejtése *k*.
- A **ch** ejtése megfelel a magyar *cs* hang ejtésének.
- Az **e** zárt *e* hang, olyan, mint a röviden ejtett magyar *é*.
- Az **ei** kettőshangzó olyan, mint az **e** és egy rövid, *j*-szerű *i*. A két írásjelet egy szótagban ejtjük, szótagolásnál nem választjuk el egymástól.
- Az **eu** kettőshangzó olyan, mint az **e** és egy rövid, *v*-szerű *u*. A két írásjelet egy szótagban ejtjük, szótagolásnál nem választjuk el egymástól.
- A **g** hangértéke magas magánhangzó (**e, i**) előtt megfelel a magyar *zs* hangnak. Más esetben ejtése *g*.
- A **gh** ejtése megfelel a magyar *g* hang ejtésének. Csak **e** és **i** előtt állhat!
- A **gu** *u*-ja magánhangzók előtt félhangzósodik, úgy hallatszik, mint az angol *w*.
- A **j** ejtése megfelel a magyar *zs* hang ejtésének.
- A **k** ejtése megfelel a magyar *k* hang ejtésének. Csak **e** és **i** előtt állhat!
- A **qu** *u*-ja magánhangzók előtt félhangzósodik, úgy hallatszik, mint az angol *w*. Csak magánhangzók előtt állhat.
- Az **s** ejtése megfelel a magyar *sz* hang ejtésének.
- Az **sh** ejtése megfelel a magyar *s* hang ejtésének.
- A **w**-t félhangzós *u*-ként ejtjük.
- Az **y** ejtése megfelel a magyar *j* hang ejtésének.

Egyéb betűkapcsolatot két külön hangként kell ejteni.

Idegen neveket a saját helyesírásuk szerint írjuk.

Kettőzött betűket nem használunk, esetleg szókapcsolatokban jöhetnek létre ilyenek. (Figyelem: kettőzött **c** előfordulhat **e** és **i** előtt, de akkor ejtése *ksz*!)

A HANGSÚLY

A mássalhangzóra végződő szavak véghangsúlyosak, a többi szó az utolsó előtti szótagján hangsúlyos.

A SZAVAK ELVÁLASZTÁSA

Általában a magyar elválasztás szabályai szerint járhatunk el. Kivételek:

- az **ai, au, ch, ei, eu, gh, gu** + magánhangzó, **qu** + magánhangzó, **sh** nem választható el;
- az **s**-sel kezdődő mássalhangzó-kapcsolat egésze átkerül a következő szótagba;
- az **l** és **r** előtt álló mássalhangzó mindig átkerül a következő szótagba.

A KIS ÉS NAGYBETŰK

Általában itt is a magyar szokásoknak megfelelően írhatunk, de:

- a hónapok, napok, népek nevét, valamint a földrajzi névből származtatott mellékneveket nagy kezdőbetűvel írjuk;
- címekben minden fontosabb szót, a megszólítás főneveit nagy kezdőbetűvel írjuk.

ÍRÁSJELEK

Magyar szokás szerint.

A **senoro, seniorino, seniorito** rövidítése után nem teszünk pontot: **Sro, Sno, Sto**

Nem teszünk pontot a keltezésben a napokat jelző számnevek után, valamint az uralkodók és pápák neve után álló számnév után.

Levélben a megszólítás után nem felkiáltójelet, hanem vesszőt használunk.

ALAKTAN

A NÉVELŐ

Van határozott és határozatlan névelő is.

A határozott névelő a **la**, a határozatlan az **una**. Többes számaik: **las**, **unas**.

A FŐNÉV

Végződése az **-o**. Nincs neme.

Többes száma: **-s**.

Nem ragozható, a viszonzyszavas szó szerkezetek töltik be a ragozás helyét.

A MELLÉKNÉV

Végződése az **-a**.

A melléknév, mint jelző, és mint állítmány mindig változatlan.

Nem ragozódik, de felveszi a többes szám jelét (**-s**).

Fokozása:	alapfok:	longa	longa
	középfok:	plus longa	minus longa
	felsőfok:	plurim longa	minim longa
	abszolút ff.:	longasima	
Hasonlítás:	alapfok:	quam	
	középfok:	que	

A HATÁROZÓSZÓK

Határozószókat a melléknvekből képezhetünk az **-(a)mente** képzővel.

Fokozásuk, mint a melléknveké.

*NÉVMÁSOK***Személyes névmás**

Önállóan: **yo, tu, il; nos, vos, les.**

Viszonzszóval: **me, te, le; nos, vos, les.**

Nincs magázás, a tegező névmást írásban nagy kezdőbetűvel írjuk: **Tu**.

Birtokos névmás

Melléknévként viselkedik.

Jelzőként: **mi, ti, su; nostre, vostre, lor.**

Önállóan: **mie, tie, sue; nostre, vostre, lore.**

Mutató névmások

Közelre: **este**; távolra: **aquel**.

Kérdő és vonatkozó névmások

Személyre: **qui**

Tárgyra: **quid; quel + főnév; qual + ige**

Birtokosra: **cuy**

Minőség: **que + főnév; como + ige**

Mód: **como + ige**

Szám: **quande**

Visszaható névmás

Az ige után áll, kötőjellel: **me, te, se, nos, vos, ses**
 Kölcsönösen visszaható névmás: **un altre**

Határozatlan névmás

Vala-: **al-** + vonatkozó névmás
 Bár-, akár-: **omne-** + vonatkozó névmás
 Se-: **no-** + vonatkozó névmás

Omne: minden **Mult:** sok **Poc:** kevés

Általános névmás

Alany helyett áll: **on**

AZ IGE

Az ige lehet cselekvő vagy szenvedő, szemlélete szerint folyamatos vagy befejezett. Három módja van: kijelentő, felszólító, feltételes. Három idő lehetséges (nem minden módban van meg!): múlt, jelen, jövő.

A cselekvő igék

Főnévi igenév: **do** + ige + **-(a)r**
 Jelen idejű melléknévi igenév: ige + **-(a)nt**
 Múlt idejű melléknévi igenév: ige + **-(a)d**
 Határozói igenév: ige + **-ung**
 Kijelentő mód, múlt idő: **was** + **do** nélküli főnévi igenév
 Kijelentő mód, jelen idő: **do** nélküli főnévi igenév
 Kijelentő mód, jövő idő: **wil** + **do** nélküli főnévi igenév
 Felszólító mód (jelen idő): ige + **o**
 Feltételes mód, múlt idő: **shud** + **do** nélküli főnévi igenév
 Feltételes mód, jelen idő: **shal** + **do** nélküli főnévi igenév

A szenvedő igék

A megfelelően ragozott **estar** ige után tesszük az ige múlt idejű melléknévi igenevét.

A befejezett szemléletű igék

A megfelelően ragozott **havar** ige után tesszük az ige határozói igenevét.

A visszaható ige

A visszaható névmással együtt használjuk.

A műveltető ige

A műveltető igt a ragozott **far** + főnévi igenév formájára képezzük.

Segédigék

Havar	bírní, birtokolni
Estar	lenni
Mustar	kellenni
Mayar	szabad
Canar	tudni, -hatni, -hetni
Volar	akarni

Valamint az igeragozásnál használt segédzavak.

ELÖLJÁRÓK

Egyszerűek:

a	-nak, -nek, -ra, -re, -hoz, -hez, -höz	infra	alul
ante	előtt, elé	intra	belül
apud	-nál, -nél	jusca	-ig
circa	körül	per	át, keresztül, által
con	-val, -vel	por	-ért, miatt
contra	ellen	post	után
de	-nak a, -nek a, -ból, -ből, -tól, -től, ról, -ről	segun	szerint
desde	óta, -tól, -től, -ból, -ből	sin	nélkül
detrás	mögött, mögé	sub	alatt, alá
durante	alatt (idő)	supra	fölött, fölé
en	-ba, -be	sur	-on, -en, -ön, -ról, -ről, felől
entre	között, közé	trans	át, keresztül
except	kivéve	ultra	túl
extra	kívül	vers	túl
in	-ban, -ben, múlva		

Összetett:

dentro de	belül
fora de	kívül
in loc de	helyett
in miloc de	közepén
por causa de	miatt
pres de	mellett

KÖTŐSZÓK

Mellérendelők:

asi	így
dunque	tehát
e	és
o	vagy
ma	de
ni	sem
no solo... ma anque	nemcsak, hanem... is

Alárendelők:

como	ahogyan
donde	ahol
perque	mert
quam	mint
que	hogy
si	ha

INDULATSZÓK

Az indulatszók után felkiáltójelet teszünk. Példák: **ah!, oh!, eh!, eh bien!, pst!, sh!, foy!, puf!, hura!, bravo!, ecce!**

MONDATTAN

A SZÓREND

A *Lingua Gaya*-ban roppant fontos a mondat helyes szórendje.

Kijelentő mondat: Alany – Állítmány – Tárgy

Kérdő mondat: Állítmány – Alany – Tárgy

Az egyéb mondatrészek állhatnak a mondat elején és a végén is, bár az utóbbi a gyakoribb.

A TAGADÁS

A tagadószó a **no**, ami az állítmány vagy a tagadott mondatrész előtt áll.

Nincs kettős tagadás!

TARTALOMJEGYZÉK

HANGTAN.....	3
KIEJTÉS ÉS ÍRÁS	3
A HANGSÚLY	3
A SZAVAK ELVÁLASZTÁSA	3
A KIS ÉS NAGYBETŰK	4
ÍRÁSJELEK	4
ALAKTAN.....	5
A NÉVELŐ	5
A FŐNÉV	5
A MELLÉKNÉV	5
A HATÁROZÓSZÓK	5
NÉVMÁSOK	5
Személyes névmás.....	5
Birtokos névmás.....	5
Mutató névmások.....	5
Kérdő és vonatkozó névmások.....	5
Visszaható névmás.....	6
Határozatlan névmás.....	6
Általános névmás.....	6
AZ IGE	6
A cselekvő igék.....	6
A szenvedő igék.....	6
A befejezett szemléletű igék.....	6
A visszaható ige.....	6
A műveltető ige.....	6
Segédigék.....	6
ELŐLJÁRÓK	7
KÖTŐSZÓK	7
INDULATSZÓK	7
MONDATTAN.....	8
A SZÓREND	8
A TAGADÁS	8
TARTALOMJEGYZÉK.....	9